

mange Tilfælde, paa Grund af de af Sektererne paavirkede Menighedslemmers tarvelige almenmenneskelige Dannelse og ringe konfessionelle Udvikling, saa vanskeligt, at den slet ikke direkte, men kun indirekte lader sig løse; efter hvad vi have erfaret, ere vi tilbøielige til at mene, at Presten ofte gjør rettest i at opgive ethvert Forsøg paa at faa overbevist de af Sekten paavirkede Menighedslemmer om, hvad den virkelig lærer, medens han derimod vil naa sin Hensigt, naar han benytter Anledningen saa ofte det Guds Ord, han forkynder, giver ham den, til dygtigt og klart, men uden at nævne Sektens Navn, at lægge frem i Dagen de praktiske Konsekvenser af de Lære- og Livsretninger, han ved, ere eiendommelige for Sekten. Kan og vil denne nemlig end skjule sin Eiendommelighed, saalænge det endnu gjælder for den at vinde Fodfæste, vil den dog med indre Nødvendighed blive nødt til at aabenbare sit sande Væsen, naar den begynder at slaa Rod. Og da kommer det an paa, at Menigheden forinden af Guds Ord har faaet Klarhed over, hvordan disse Ting forholde sig; men det faar den bedst, naar Ordets Lære alene fremstilles, uden at den ved Anvendelsen paa denne eller hin Sekt bliver adspredt ved Tanken, om det nu ogsaa forholder sig saa, at Sekten virkelig gjør sig skyldig i de Ufvejelser fra den sunde Lære, Presten tillægger den.

Forinden vi imidlertid gaa nærmere ind paa, hvorledes Presten skal løse sin vanskelige Opgave ligeoverfor Sektererne, maa vi først søge at besvare et andet Spørgsmaal, nemlig dette: Hvorledes maa Prestens eget Forhold til Kirkens Bekjendelse og hans eget Syn paa Sekterernes Virksomhed være, hvis han skal formaa med Kraft at optage Kampen med dem?

(Fortf.)

Bergenske Kirkeforhold efter Pontoppidan.

Af D. Thrap, redid. Kap. til Modum.

IV.

(Fortf. fra No. 7.)

At levere et Stykke af Bergens Stifts Prestehistorie har ikke været Hensigten med denne Afhandling, men det har ikke kunnet undgaaes, at adskillige Bidrag til den maatte komme med, naar et Forsøg skulde gøres paa at give et Billede af de bergenske Kirkeforhold efter Pontoppidan. Det kan vel heller ikke negtes, at Personalia, saadanne som de overgivedes Efterlægten i de officielle Arkiver, mægtigen bidrage til at kaste et Lys

over Tiden, om det end er en Selvfølge, at det Gode her træder mindre frem end det Onde. Imidlertid maa det erkjendes, at trods Bedrøvelighederne, der møde os, er dog mærkelige Fremskridt gjorte, naar man sammenligner den her omhandlede Periode med Tiden omkring Enevoldsmagtens Indførelse. Hvad der end kan være at sige om Menighedernes Balg af sine Prester, har vor Kirke viselig al mulig Grund til at være taknemmelig for dets Ophør. Maaſte man endog tør sige, at en ganske anden Orden i de kirkelige Forhold i det Hele herved er kommen i Gang, og sikkert er det vel, at Styrelsen ved den forandrede Kaldelsesſik fik en meget lettere Udgang til at holde uværdiske Subjekter borte fra Prestembedet, end den før havde havt. Ved 1660 gaves der saadanne Exempler paa Raahed, Drukkenſkab, Slagsmaal og allehaande Voldsomhed inden Prestestanden, at det neppe kan have været stort værre ved 1537, men et Aarhundrede efter Enevoldsmagtens Indførelse synes dog dette Væsen at være forsvundet paa ganske enkelte Undtagelser nær. Tre Prester blev under Pontoppidan og Tidemand „removerede“ for Drukkenſkab, saaledes at de maatte afſtaa Kalbet mod Penſion, og paa Voldsomhed forekommer kun et Exempel med en theologisk Kandidat, der dog siden blev en ustraffelig Sogneprest. For Utugt blev en Prest affat i Biskop Hagerups Tid. — ellers kun nogle ulykkelige Historier med unge Prester, efter hvis Bryllupsdag der blev spurgt. Tidemand, der vel havde god Grund til at være forſigtig i dette Kapitel, inkvirerede derefter som en Politimester, Arentz indberettede Kjendelsgjerningen og bad om Naade for Bedkommende, — enkelte, hvoriblandt Pontoppidans Søn, Ludvig P., angav sig selv og „opgav Kalbet.“ Blandt Biskop Friedlebs ſaa Embedsſkrivelser forekommer en Forbøn for ſidſt-nævnte ulykkelige Mand af 27de Oktober 1778, men Reſultatet er mig ubekjendt. Man faar nu have hvad Tanke man vil om ſaadanne Forhold, sikkert er det, at de vidner om, at der var Preſtetugt i Stiftet, og at Tilſynet var i viſe Maader aarvaagent. Der var kommen Faſthed i den overordnede geiſtliche Adminiſtration under Pontoppidans Epiſkopat, og lidt efter lidt gik vel ogsaa denne over i den underordnede, om det end gik langſomt, ſaa først Biskop Neumann fik Fortjenesten af at have bragt denne Side af den preſtelige Virksomhed i fuld Orden inden Stiftet.

Udprægede Mænd inden Geiſtligheden synes Tiden at have manglet. Vi have nævnt Cammermeyer og Moſſin ſom tilhørende den pietetiſke Stole og Jens Rennord af den herrnhutiſke, men alle diſſe Mænd holdt ſig til den ſtille Sjeleſørger-Virksomhed, og kun engang synes Ridtjærheden at være løben af med den ene af dem (Cammermeyer) i en Skriftmaalsſag, hvori han vel har havt Ret i Sagen, medens Formen var uheldig og gav Anledning til Klage og Forhør, der bortfaldt ved den paagjældende Mandſ Død. Det patriarſkale Forhold har viſt ikke været ſjældent, og der kunde være flere Exempler end de, der kjendes, paa at gamle Preſter med Iver tog ſig af ſine Menigheder og, ſaa godt de formaaede, ſørge for at hjælpe dem i de Ting, ſom Styrelsen forſømt. Der er ikke mange af dem, om

hvilke noget nærmere er opbevaret. Om en af dem, Provst Niels Winding, har hans Datter søn og tredje Eftermand i Kaldet, Niels Herzhberg, leveret nogle Notitser, der betegner ham som en Mand af megen Fliid og Omhu for Menigheden og et heftigt Gemyt, der maasse har givet Anledning til Pontoppidans Bemærkning, at han sagdes hengiven til Drif. I 12 tykke Oktavbind har han med den fineste Skrift og største Nøiagtighed gient alle sine Taler, Prædikener, Digtaler, Trolovelser, Brudevielser, Skriftetaler, Indledningstaler. De ere umulige at læse uden Mikroskop, men han skrev dem til sin høie Alderdom uden Brillen og læste dem udenad. Efter Herzhbergs Notitser vidne de om „en streng orthodox og velstuderet Theolog.“ Da han fra Findø kom til Kingservik, fandt han Menigheden saare uvidende, og begyndte derfor med Fver at drive paa Katekisation baade i Kirken og omkring paa Gaardene. Paa Kirkegulvet stillede han de Bogne, der ikke kunde læse, i en Afdeling for sig selv, og efter som de skred fremad i Læsekunsten, blev de flyttede over i Katekisanernes Rækker. Bønderne fandt sig — maatte finde sig i dette Slags Gabestof, og Virkningen viste sig i den gode Kristendomsfundskab, der senere udmærkede Menigheden. Paa Altergangsdagene overhørte han alle Kommunikanterne. En gammel Mand fik Spørgsmaalet: „hvad hedder din Pæster?“ Han svarede ikke, og da Pæsten spurgte, hvorfor han taug, fremkom han med følgende frimodige Ytring: „du spørre so eit Jil“ (en Nar). I en anden Katekisation foretog han sig dygtig, da han traf paa en meget uvidende Gut og — udfjælbte Faderen paa Stedet. Herzhberg tilføjer: „dette skal have stødt Menigheden, hvilket viser, at Kulturen allerede da var stegen, thi 100 Nar tidligere havde det ikke forarget.“ — Vi komme her til at tænke paa de medicinske Pæster, af hvilke der ikke var saa ganske saa, Johan v. Cappelen i Ulsten, Hans Strøm i Volden, Jakob Lunde i Lærdal, Niels Herzhberg og Sønnen Peder Harboe Herzhberg († 1802) i Findaas. Jakob Lund havde i Thronhjem lært at vaccinere, og da Stiftsbefalingsmand v. Caignon havde hørt dette, kaldte han ham ind til Bergen for at hjælpe de mange Folk, der ikke vilde betro sine Børn til de med Kunsten aldeles ukjendte Læger. Han kom og tilbød at undervise Lægerne uden anden Godtgjørelse end fri Rejse. „Dr. Pape averterede, men fik kun 5 Børn“, — skriver Biskop Arenz 1765 — „og han vil ikke indlade sig paa, hvad disse maatte lide, men det ene døde under Behandlingen.“ L. vedblev at vaccinere, og en af Kirurgerne modtog hans Undervisning. Dr. Pape skrev nu et Brev til Biskopen med de groveste Anklager mod Pæsten, hvoriblandt: „Der See-len-Hüter zu Lærdal ist in hiesiger Stadt gekommen um die lautere Milch des Evangelii mit dem Blattern-Gift zu vermischen.“ Han vilde have L. anklaget for Provsteret, men kom naturligvis ingen Bei. Den mærkeligste af disse medicinske Pæster er vel Peder Harboe Herzhberg, der efter Sønnen Provst Niels H.'s († i Kingservik 1841) Vidnesbyrd „forsøbe uafsladelig især i de theologiske Videnskaber og aldrig glemte, at han var Menighedens Tjener, ikke dens Herre.“ Han gav sin Indtægt som Forligelseskommissær til Skolekassen og var lykkelig ved at se

sig istand til at ansætte en Ste ombværende Skoleholder i Prestegjeldet. Han formelig praktiserede som Læge og skrev Recepter uden Betaling. I 38 Aar var der neppe nogen Uge, uden at han søgtes af flere Patienter*). Der fandtes paa denne Tid ingen Læge i det hele Stift udenfor Bergens By, og det ovennævnte synes at vise, at det ikke heller der var videre bevendt. P. Herzhberg drev det endog til at „helbrede graa Stær med Electricitet, Merkur og Baskning med mineralst Vand“, fortæller Sønnen. Han har ellers ogsaa været inde paa Mineralogi, Potetesavl m. m., og har vist i det hele været til stor Bøjsignelse for Almuens i en Tid, da der var meget at lære den, og han selv var en Mand, der baade kjendte til, hvad der skal gøres og hvad der for ham ikke var at forsømme. Hans Strøm var Søn af Pæsten Peder Strøm, Sogneprest til Borgund og en af „Syvthjernen.“ Han var saaledes udgaaet fra et pietistisk Hus, men neppe fra den pietistiske Skole. Hans Interesser vare for mangeartede, til at han kunde slutte sig til denne, og dens Besen har neppe nogenjinde smagt ham. Specielt angaaende de med den forbundne „gudelige Forsamlinger“ ytrer han, at „det uden Tvivl var bedre at gjøre offentlige Forsamlinger gudelige, end indrette hemmelige Forsamlinger til Gudsfrygtigheds Øvelse.“ Han fik — som bekjendt — et stort Navn som Naturhistoriker, men blev tillige en af Landets mest fremragende Pæster, hvis Postille den Dag idag læses blandt Østlandets Almue, ligesom Nordahl Bruns blandt Vestlandets. Han maa have været en Mand med stærkt fremtrædende praktisk Sands, og han er vel en af de første i vort Land, der fremtraadte som egentlig „Folketribent“ i sit Tidsskrift „Tilskueren paa Landet.“ I Almuens sædvanlige Læsning — Ewen Felding, Finke-Ridderen, Tobaks-Diskurserne, Uglspeil, Sybillæ Spaadom, Markolfus, Doktor Faustus og de fleste saakaldte Kjæmpeviiser — finder han „meget anstødeligt baade mod Sandhed og Ophggelse“, ligesom „Tiden, der anvendes paa deres Læsning, spildes.“ IStedenfor dem anbefaler han Snorro og „Personalhistorier“, hvilket vel vil sige Skildringer af berømte Mænd. Han behandler Spørgsmaalet om Søndagsfiske og erklærer sig for Tilladeligheden af at sætte Garn efter Gudstjeneste-Tiden, men tvivler om Nytten deraf. Ifke uden Humør fremsætter han saadanne Spaadomme som, at den gamle Stil, de lange Bordlæsninger, „Skriftestaelsen“, de afskaffede Helligdage og andre gamle Indretninger vil blive indførte igjen i et og samme Aar, — at den forhen brugelige Faste vil komme mere og mere af Brug og ifkun blive ved hos dem, som ikke plages af sure Bædster i Maben og det, man kalder Fritænkteri i Hjernen, — at Røner herester vil have den Ære at underholde sine Mænd, siden Mænd i de rigeste og bedst afslagne Embeder ei er istand til at underholde sine Røner, — at Børne-Oppdragelsen vil blive en vigtigere og vanskeligere Sag, end den tilforn har været, thi jo mere Levemaaden forbedres blandt de Gamle, jo mere Fliid maa man gjøre sig med de Unge. At

*) Fallesens Mindskrift. 1803 Pag. 266 flg.

han som dygtig Botaniker ogsaa dyrkede medicinske Planter i sin Have og benyttede dem samt anbefalede dette for Almuen, figer sig selv.
(Fortfætttes.)

Ledige Embeder. Den 17de August. Badsø Sognekald under Varangers Provsti i Tromsø Stift. 4000 Kroner, hvoraf 400 Kr. ere Bidrag af det Nordlandske Kirke- og Skolefond og 656 Kr. Fisketiende-Erfatning.

— S. D. Talvigs Sognekald under Altnens Provsti i Tromsø Stift. 2000 Kr., hvoraf 600 Kr. er Bidrag af det Nordlandske Kirke- og Skolefond og 674 Kr. Fisketiende-Erfatning.

— S. D. Øvrebø Sognekald under Torrisdals Provsti i Kristiansands Stift. 2400 Kr. Et Laan, stort 700 Kr., paahviler Embedet.

Udnævnelser. Den 18de August. Personkapellan G. A. C. Hartmann til Sogneprest til Alstahaug i Tromsø Stift.

— S. D. Personkapellan D. L. Skattebøl til Sogneprest til Borge i Tromsø Stift.

— S. D. Kateket i Flekkefjord C. Magnus til Sogneprest til Hiterdal i Kristiansands Stift.

— S. D. Kateket i Farsund D. D og t til Kateket i Mandal.

Til Abonnenterne.

Næstende Kontingent for Bladet bedes godhedsfuldt snarest indsendt til Expeditionen.

„Luthersk Ugeskrift.“

„Luthersk Ugeskrift“ udkommer paa Undertegneds Forlag med et 16-sidigt Ark hver Lørdag.

Abonnementspris 3 Kroner (90 Sk) pr. Halvaargang eller Bind, hvortil for Udenbysboende kommer 30 Ore (9 Sk) i Porto. Betalingen erlægges forudsvis. Bladet bestilles paa alle Rigets Postanstalter samt i Kristiania i Cammermeyers Boglade og hos Undertegnede, Adresse Raadhushgaden No. 30 B, hvorhen man anmeldes om at henvende sig i alle Sager, der vedkomme Bladets Expedition.

Subskribentsamlere erholde paa 6 betalte Exemplarer det 7de frit.

Lh. Steen.

Indhold. Hvorledes har Presten at forholde sig overfor forskjellige Retninger, Partier og Sekter i Menigheden? Indledningsforedrag, holdt i et Prestemøde i Kristiansund. Af Joh. Söholt, resid. Kap. til Kristiansund (Slutn.). — Redaktions-Artikel (Prestens Kamp mod Sekterere, der trænge sig ind i hans Menighed I.). — Bergenske Kirkeforhold efter Pontoppidan. Af D. Thrap, resid. Kap. til Modum. IV. (Fortf.) — Ledige Embeder. Udnævnelser.

Kristiania.

Udg. af Prof. i Theol. F. W. Bugge og Lærer ved det praktisk-theol. Semin. Pastor J. C. Geuch, trykt og forlagt af Lh. Steen.

1877.

Luthersk Ugeskrift.

No. 10.

Lørdag den 8de September 1877.

2^{det} Halvaar.

Bergenske Kirkeforhold efter Pontoppidan.

Af D. Thrap, resid. Kap. til Modum.

IV.

(Slutn. fra No. 9.)

Der har vel været flere Exempler paa, at Presterne tog sig med Jver af sine Menigheder paa Landet baade i den ene og den anden Retning, medens der ogsaa var dem, hvis Forhold ikke var skiftet til at binde Hjerterne til dem. Haberdorff var ikke den eneste, hvis hartad ubegribelige Brangvillighed og Stridslyst er bleven navnkundig. Et fuldkomment Sidesykke har man i Konfistorialraad Gert Geelmuyden, Sogneprest til Ds fra 1747 til sin Død 2den Dec. 1780. Han kunde prøve sine Bispers Taalmodighed, thi medens han var i dette Embede, finder man hele 80 Skrivelser til ham eller om ham! Fra Pontoppidan er der 17, fra Tidemand 47, fra Aren 9 og fra Hagerup 7. Alt dreiede sig om hans Indtægter og idelige Stridigheder med sine residerende og personelle Kapellaner. Han blev aldrig færdig med en Sag, fandt altid nye Paaskud til at tage den op igjen og gav sig hverken for Pontoppidans alvorfulde Paamindelser eller Kongens Resolutioner. Allerede 1748. begyndte han med at indsende Klage over den resid. Kapellan, Hans Njtrup, fordi denne tilegnede sig det paa Alterets venstre Side bragte Offer, hvormed Sognepresten ansaa sig berettiget til at lønne sin Personkapellan. Pontoppidan raadede ham alvorligen fra at lade denne Sag komme under Domstolens Behandling, da Lovgivningen ikke kjender til et saadant „Venstrehaands Offer“ og tilsvøiede: „Udi øvrige ønsker jeg dem begge mange aandelige Embeds Frugter og Beseglingen til den store Forløsningsdag, hvilken tillige vil blive en stor Regnskabsdag for os saakaldte Geistlige, da Regnskabet vil være om det, der ikke kunde gjenløses med Sølv eller Guld.“ Det følgende Aar klagede G. atter over den resid. Kapellan, der uden hans Vidende havde offentlig afsløvet 3 Mænd. Han blev da tilholdt ikke at

gjøre det for Fremtiden, men til G. skriver Bispen: „Jeg frygter den rette Hovedgrund til e. W.s bestandige Misfornøielse med Hr. S. Ustrup er en Misfornøielse med den Forandring, at han af personel er bleven residierende Kapellan, saa og et Haab om at kunne faa den Sag omgjort igjen.“ I 1751 vilde G. søge at hugge Knuden over paa en hvist eiendommelig Maade, idet han søgte Kongen om Tilladelse til at overlade den resid. Kapellan det hele Embede med alle dets Indkomster mod selv at beholde „Kaldets Direktion“ og 600 Rdr. aarlig — uagtet han officielt havde opgivet sine Indtægter til lidt over Halvparten. Det var vel neppe alvorlig ment og blev heller ikke anbefalet eller indrømmet. Med sin Personalkapellan Callundan kunde han ikke forliges og fik ham bort 1752. I Stedenfor ham søgte han at faa sin Søn til Kapellan og Efterfølger i Kaldet, men denne — skriver Pontoppidan — „er en af de allerfletteste, hvorom ingen, som kender ham, bærer mindste Tvivl. Efterat han havde giftet sig i Helsingør med Applikation paa anden verdslig Møring, faar han nu ifinde at blive sin Faders Successor og uden Tvivl hans Efterfølger i daglige Disputer og uforvarelig Efterladenhed i de allervigtigste Embedspligter, saasom ved god Hælbred ikke at betræde Prædikestolen et helt Tjerdingaar, ja ikke engang at katekisere.“ Efter 4 Maaneders Skriversi fik han endelig til Kapellan Thomas Meyer, der var kjendt af Bispen og af ham blev anbefalet. Strax Tidemand havde overtaget Vikariatet efter Pontoppidan, begyndte Geelmuyden at klage over sin nye Kapellan, der var ubrugelig paa Grund af legemlig Svagheit, der havde foranlediget en „Fornøielse“, og han bad om, at Bladsen maatte blive vakant for hans Søn eller en anden. Kapellanen forsynede sig med Lægeattest for, at han fremdeles var lige brugbar til Embedets Gjerning, og Tidemand sendte ham hjem med denne og Willigelse af, at han havde skaffet sig Logis udenfor Prestegaarden. G. gav „et upasseligt Gjensvar, hvilket sagt er dog langt fra ikke det værste, mens heller det lemsældigste, som kunde siges derom.“ I dette Gjensvar havde han tillagt sin Kapellan Uffindighed og Raseri, hvilket Tidemand ligesvem erklærer for usandskærbidigt og beider ham „en anden Gang ei at imputere ham sin egen Digt.“ Biskopen bestylder ham ligesvem for at handle „mer af Begjærlighed til at gjøre Plads for sin egen kjære Søn end af en ufrømtet Omhyggelighed for Embedet.“ Efter vidtløstige Skriversier kunde Tidemand 5te Jan. 1756 melde Pontoppidan, at „en foreløbig Fred var istandbragt paa Os“, men den maa have været af kort Varighed, siden Geelmuyden allerede 20de Januar sendte en Fremstilling af hele Sagen, ledsaget af et Thingsvidne, direkte til General-Kirke-Inspektionen, der svarede med en „alvorlig Paamindelse om herefter at opføre sig saaledes mod sin Kapellan, som det en retskaffen Sogneprest egner og anstaar.“ Denne Afgjørelse blev sendt ham 13de April 1756, og allerede 22de s. M. var han inde med ny Klage over den stakkels Meyer, der for 50 Rdr. bestyrede det hele Embede og derhos underviste G.s Børn. Den efterfulgtes af en hel Mangfoldighed, og omsider opnaaede han dog det, at Meyer i Marts 1758 „bad sig dimitteret fra Kaldet.“ Han reiste til Kjøbenhavn for at „solicitere“, og døde der. I dette Aar blev Provste-

embedet ledigt ved Edvard Christies Død. Geelmuyden var flog nok til ikke at modtage Valget til Provst, men erholdt Titelen „praepositus honorarius“ og tillige den forunderlige Rettighed at være virkelig Provst i sit eget Prestegjeld, hvorom han selv indstændig havde anholdt. Da Tidemand kom tilbage fra sin Ordinationsreise, gjentoges Ansøgningen om at faa Sønnen til Kapellan, og Biskopen vilde gjerne gjøre en gammel Fader fornøiet og en kjær Søn „befordret“, men han havde spurgt sig for i Kjøbenhavn og Helsingør, og der faaet udblettet al Tvivl om, at „de Revisita, der til et saa betydeligt Embede udfordres, findes slet ikke hos det omhandlede Subjekt.“ Det viste sig snart, hvad Geelmuyden havde villet med den besynderlige Bestikkelse til Provst over sit eget Prestegjeld. Han vilde holde Provsteret over sin resid. Kapellan, men dette blev ham dog forment af den Grund, at hans Provsti ikke kunde præstere de fornødne Meddommere. Da dette saaledes ikke vilde gaa, begyndte han paany med Klagernes Mangfoldighed over Ustrups formentlige Indgrib i Sogneprestens Rettigheder, og Tidemand begyndte nu at skrive til ham i en venlig Tone, men det viste sig, at det slet ikke var Biskopens Skarphed i Udtryk, der havde ophidset ham. Man faar uvillaarlig det Indtryk, at han vilde ærgre Ustrup bort, ligesom han utvivlsomt havde gjort det med Meyer, for saa maaske at blive istand til at faa det resid. Kapellani ophævet og selv styre det vidtløstige Embede — 5 Sogne, det nuværende Os og Fise — med Sønnen som Personalkapellan. Han søgte fremdeles om at faa denne, men naturligvis til ingen Nytte. „Er“ — skriver Tidemand under 5te Januar 1760 — „deres Søn saa kristelig og bekvem til Embedet, som De selv holder ham, skal det være mig hjertelig hjært, men saalænge jeg ei har haft Leilighed til at kende ham saadan, er jeg ikke istand til at vise en Fjærlighed tværtimod Landets Love, Samvittigheds Forskrift og aflagte Embeds-Ed.“ Bispen havde foreslaet ham en Laurvigsmænd, Christen Henrikson Ordning, til Kapellan, og endelig gif G. ind paa at falde denne, der neppe har haft Aelse om, hvad han gjorde. Det Onde er smitsomt. Ustrup, der har særdeles gode Vidnesbyrd og var meget yndet af Almuen, begyndte ogsaa at klage, optog Thingsvidne angaaende 33 Skilling, som Ordning paa Sogneprestens Vegne havde fravendt ham. Han fik for dette en Skrivelse, hvori hans Handlemaade dadledes, og han selv modtog Formaning til sin eiendommelige Kapellan-Stilling at indtage et passende Forhold og vente paa Befordring, hvortil Bispen havde anbefalet ham. Tidemand's Epistopat gif tilende under Klager, og Urengh's begyndte strax med samme og om de samme Gjenstande. Den milde Biskop tog alvorlig fat og skriver, at Geelmuydens Klager „forekommer ham at reise sig af Misundelse og er hel drifrig, da dette (Offeret til den res. Kapellan paa Alterets venstre Side) er fket paa lige Maade tilforn og har Medhold i Reskript af 12te Mai 1752.“ Ordning havde allerede nok af Livet paa Os i 1763 og reiste. Fra nu af forekommer ingen Klage for i Begyndelsen af 1767, og det har saaledes maaske paa een Maade været heldigt, at Geelmuyden under den nye Biskop opnaaede at faa sin af de to foregaaende saa ilde

karakteriserede Søn til Kapellan 1764. 1769 døde Astrup og fik David Werner Christie til Efterfølger. Om Personkapellan Gerhard Geelmuyden skriver Biskop Arenz i en Attest, at han „har staaet i sin Station med den Berømmelse, hans Hr. Fader giver ham saavel af en lydig Søn som tro Medhjælper i hans Embedsforretninger. Han besidder temmelig gode dona administrantia og er ikke ubekvem med en Slags Veltalenhed at kunne indbringe sine Tilhørere de guddommelige Sandheder. Naar Lærdom blev tillige prydet med en ordentlig Wandel, kunde han ganske vist passere for en god Mand og en retskaffen Lærer, og hvad dette sidste angaar, er mig just intet egentlig bevisligt, som kunde hindre Mandens videre Forfremmelse.“ Det sees, at han traadte i Faderens Spor, laa i Processer, tilegnede sig det resid. Kapellans Indtægter før Christies Ankomst, ja vovede endog at klage til Bispen over, at han ikke fik beholde til Forberedelse de Konfirmander, han paa Christies Vegne havde indtegnet. Det gamle Væsen fortsattes under Biskop Hagerup, der imidlertid betragtede Geelmuyden som sløv. Christie maatte træde alvorligen op, da den unge Geelmuyden paa Faderens Vegne som Formand i Fattigkommissionen havde bragt alt i Uorden, saa Væleriet nu florerede. Den Gamle vilde anlægge Proces mod Christie for Skade paa sit gode Navn og Rygte, men det synes som Hagerup fik den afværget ved at bede Christie give ham en Erklæring, den han af Henhyn til G.s Utilregnelighed gjerne kunde give, uagtet han havde fuldkommen Ret i Realiteten. Til Slutning kun dette, at den gamle Geelmuyden var en af vor Kirkes saa — Jubellærere. Det averteres ganske tørt i Adresseavisen 1ste Dec. 1769, at han har holdt Jubilæum i sit 73de Aar hos Sønnen, ovennævnte Personkapellan paa Gaarden Moberg i Ds. Der nævnes intet om, hvorvidt nogen har jubileret med ham.

Uagtet Dpshnets uægtelige Strengthed i hine Dage, kan vi ikke noksom forundres over, at den dristige Fornegtelse af Sandheden under officiel Skriftveksel, som møder os hos Tidemand, Haberdrøph og Geelmuyden, kunde finde Sted, uden at møde anden Straf end episkopale Tilrettevisninger. End mere maa det forundre, naar vi høre, at Prædikestolen kunde gøres til et Løgnens Sted, uden at Bedkommende blev fjernet. 1761 hændte det, at Sognepresten til Sund, Henrik Gjertsen, paa Bededag i sin Prædiken fortalte Menigheden, at hans Formand, Henrik Steuner, havde bortforpagtet Prestegaarden for en anseelig Sum i den Hensigt at faa Menigheden til at forøge sit Offer. Ved den beordrede Undersøgelse af Provsten gik han til Bekjendelse, „at han paa det skammeligste havde sværet sin hæderlige Formand og løiet paa det hellige Sted“, men han slap „paa Grund af sin Alder, Skrøbelighed og Fattigdom“ med en Tilrettevisning af Provsten i 2 Presters Dverbørelse. Man maa ogsaa forbauses over den Driftighed, hvormed en ellers hæderlig Mand, Gert Heiberg i Sogndal, kunde tillade sig ligefrem at overtrede gjældende Love og det saadanne, som efter den i Tiden herskende Opfatning var af stor Betydning. Forbudet mod Egtteskab i forbudne Led var vistnok faktisk i høi Grad indskrænket ved de stadige Bevillinger, men i denne Tid, da

Staten trængte til alle mulige Indtægter, havde disse Bevillinger nogen Betydning som Indtægtskilder. H. tillod sig ikke desto mindre i 1760 at vie hele 8 saadanne Brudepar, og nogle Bønder benyttede denne Kjendsgjerning til at indsende en Klage over ham, idet de tillige beskyldte ham for Haardhed og Hævnjerrighed, den Tidemand ikke kjendte til. Presten søgte Udflugter, men maatte, da de ikke hjalp, bede om Naade. Noget maa der imidlertid have været i Bøndernes Beskyldning, thi efter at være vendt tilbage fra en Kjøbenhavnsrejse i 1761 ikke blot udelukkede han 3 Bønder fra Sakramentet for „urigtig Angivelse over ham selv“, men paa 1ste Adventsøndag 1762 hedder det i en Erklæring af Biskop Arenz, at han „forlod sin Text og prædikede sin egen og ikke Guds Sag, talte om sine Efterstræbere, deres ulovlige og usandsfærdige Beskyldninger, slog om sig med Udtryk som Løgnere og Stjælme.“ Det kom til Undersøgelse ved en Provsteret, og han tilstod, at han af „personlig Misdækthed“ havde misbrugt Prædikestolen paa denne Naade. Sagen gik til Kongen med Biskopens Erklæring, at „H. kan visseelig være irriteret ved urigtige Klager, men det er aabenbart, at han har forløbet sig og misbrugt Embedsmyndighed til egen Hævn. Da han iøvrigt ellers er ustraffelig, staar sig godt med den øvrige Almue, er habil i sine Forretninger, driver flittig paa Skolevæsenet, henstilles til Kongens Naade at lade ham ivettesætte af Provsten og erlægge en Mulkt til en fattig Preste-Enke i Stiftet“, — hvilket skede. I Bisittatsberetningen 1770 giver Biskopen H. et meget godt Vidnesbyrd og meddeler, at det bedste Forhold da herskede mellem ham og de Bønder, med hvilke han havde ligget i saa heftig og sørgelig Strid. Det er ovenfor bemærket, at Sogn i denne Periode har været Stiftets mørke Punkt. Bisperne klager stadig over, at Skolevæsenets Fremme her stødte paa flere Hindringer end andensteds. Pontoppidan betænkte sig ikke paa at tillægge Provst Anders Daae Skylden, men der turde vel ogsaa have været andre Grunde, og hvor sørgeligt end et Forhold som Heibergs i Sogndal var, tør det dog ogsaa være Vidnesbyrd om, at Folket herinde ikke var let at komme tilrette med. Helbige med Prester var de heller ikke altid. Sven Scheen i Aurland blev removeret for Druffenskab i Pontoppidans Tid (eller maaste kort før), og Fredrik Gimber i Vyster i Tidemand's Dage, efterat en Mængde Klager over ham var indkomne. I Anledning af hans Forhold maatte Biskopen anordne en extraordinarie Provstevisitats, til hvilken ogsaa indkaldtes den stæffels Matthias Fos i Justedal, der døde 1792, efter i mer end 50 Aar at have levet deroppe i den ensomme Fjeldbygd, hvor nok aldrig nogen Biskop har været før Neumann. Hans Menighed bestod af 28 Bønder og nogle Husmænd, og hans Indtægt var 70 Rdlr. Pontoppidan udvirkede i 1751, at 50 Rdlr. tillagdes ham af Sognepresten til Vos. Foruden i Næringsfjor levede han ogsaa i det ulkkeligste Familienliv, der gav Anledning til hans og Hustrus Indtælbelse for Provsten. Det lykkedes efter mange Aars Usamdrægtighed at faa et Forlig istand mellem F. og hans Hustru Marie Kristine Dreher i 1759, men allerede 2 Aar efter maatte et Provste-Forhør optages i Anledning af deres Forhold, og det følgende Aar flygtede Hustruen fra sin Mand. Uret har

der vel været paa begge Sider, om end Biskop Arenz fandt, at hun var den mest skyldige, der „havde opført sig heller som en Djævelinde end Mandinde med Hug, Slag, Sten-Kastelse og andet usømmeligt.“ Det kom i 1763 til en frivillig Separation mellem Egtefællerne, og Fos maatte udbetale hende 30 Rdlr. til Underholdning. Hermed gif det, indtil vi i 1775 finder den ullykkelige Kvinde indsat i Tugthuset — dengang en Tvangsarbejdsanstalt — for Betleri. Her sad hun over 1 Aar, før det lykkes Biskop Hagerup at faa hende ud. Den stakkels Fos maatte bøde haardt for sin Familie-Ulykke, der efter Biskop Arenz's Erklæring var Grunden til, at han ikke blev forflyttet. Han har i Thaarups Magasin leveret en Beskrivelse af den Bygd, han saa grundig lærte at kjende.

Vi har omtalt det eneste Exempel i denne Tid paa, at en Prest blev dømt fra Embedet for Forbrydelse med en Konfirmand. Foruden ham var der en anden, der blev affat for Forbrydelse i Embede. Det var Johan Whitte, resid. Kapellan til Korskirken, Presteson fra Manger, født 1719. Han blev 1748 i Tromsø ordineret til Missionær for Lyngens Kapel. Aaret efter blev han — efter Hatting — nødt til at drage til Kjøbenhavn, og tilbage til Lyngen kom han ikke. Man ved ikke, hvad der har foranlediget denne Rejse og den dermed følgende Afstedigelse, men noget ondt kan det neppe have været, siden Pontoppidan 13de Juli 1751 kunde anbefale ham til Personalkapellan hos Jens Kennord med de Ord, at han „er vel bekendt for at være en allerede i Embedet staaende vel skiftet og opbyggelig Prædikanter, om hvis Forhold i Lærdom og Levnet jeg gjør mig den Forhaabning, at samme kan blive Guds Menighed til Opbyggelse.“ Ogsaa Tidemand gav ham 17de Juli 1760 et godt Vidnesbyrd, og han blev 1762 udnævnt til 2den resid. Kapellan ved Korskirken, og følgende Aar blev det bestemt, at der kun skulde være den ene resid. Kapellan ved Kirken. Forinden W. blev ansat i fast Embede var der imidlertid opkommen en alvorlig Strid mellem ham og hans Biskop, mod hvem W. maa have baaret Nag i Anledning af sin Broder Hans Matthias W. Denne var Personalkapellan til Kyrkirken, men maatte paa Grund af periodiske Anfald af Sindssygdighed fjernes fra Embedet, en Foranstaltning, hvorom Joh. W. udtalte sig paa en saadan Maade, at han paadrog sig en Resprimande. Joh. W. var en lav Natur paa samme Tid som en til Frækhed grændsende Driftighed maa have karakteriseret ham. Det synes som han har søgt Velighed til Hævn og fundet den, da Sagen om Rancelliraad Danc hertzens Bortvisning fra Madveren ved J. S. Cammermeyer (s. o.) fik sin Afslutning ved Rancelliraadens Død i Slutningen af April 1762. W. fik da et „Ligvers“ over den Afsøde, „saaledes bestaent lempende til offentlige og bykyndige samt temmelig forargelige Omstændigheder“, at „det maatte smerte Biskopen at erfare, at Auktor var en ham subordineret Prest, der opkaster sig til Forvarer for den afsøde og Dommer over de gjenlevende og det baade saa offentlig og saa meget nærgaaende udi Udtryk og Betegnelser over de igjenlevende, at disse nu blev nævnte og navngivne af hvert tænkende Barn i By og Bygd.“ Verset udkom uden „Imprimatur“, og ved en

notarialiter afgiven Erklæring til Bogtrykkeren, Rothert, havde W. paataget sig ethvert Ansvar for Trykningen. Biskopen troede nu, at en Adbarjel kunde være nok, og forlangte W.s og Bogtrykkerens Erklæring, men han blev hindret fra at udføre sit Forsæt ved W.s „uhørte og mer end nærgaaende Invectiver, Chitaner, Insulter, Beshyldninger og Trusler“, der nu nødte ham til (18de Mai 1762) at bringe Sagen ind for Kongen. Han fremsender da samtlige Sagens Dokumenter med en vidtløftig Indholdsfortegnelse, der som No. 14 nævner et Brev til Stifts-direktionen, som „fra først til sidst mærker sig selv og sin Auktors baade personelle Karakter og Hensigt, følgende behøves ingen anden min Anmærkning, denne ene undtagen, nemlig, at dersom jeg skulde fortryde eller have fortrødt paa min værdige Formands Berømmelse, da er dette ei alene den allerførste Gang i Verden, men Aarsagen maatte da være denne eneste, at en saa bekendt værdig Mand er bleven denne Gang berømt af en saa bekendt uværdig Pen i en saa uværdig Henseende og udi et saa uværdigt Vers.“ W. maa have vist en paafaldende Mangel paa Disciplin — for ikke at bruge et stærkere Udtryk — naar han i officiel Skrivelse kunde fremføre en saadan Tanke, naar han kunde vove at true sin Biskop med Proces for Embedsforseelse i Anledning af Broderens Fjernelse fra Embedet. Men det var ikke nok hermed, thi Biskopen erklærede den ovennævnte Notarialforretning for „baade Bispe-Embedet og Biskopen fornærmende“ og forment, at han ikke havde „forskhydt at aspenles enten saa arrogant eller saa absurd, ei heller saa foragtelig, som han tydelig, skjønt finligen er bleven aftegnet og det baade fraværende og uvidende.“ Det maa have været grove Ting og — Tidemand forstod ikke den Kunst at lufte Dinene. W. synes at have lignet det Græs, der voger, naar man træder paa det, thi da Verset var udsolgt, udgav han det paany „med Forbedring, tydeligere Dplysning og Approbation til Trykkeren“, hvilken „grændseløse Driftighed“ Tidemand atter (17de Juni 1762) indberettede med Bøn om „Beskyttelse for sit Embede.“ Ved Reskr. af 27de Nov. 1762 fik da Biskopen en Smule Dpreisning, da det befaledes, at W. i Provstens og 2 Presters Nærværelse skulde alvorligen reprimeredes i Anledning af det omtalte Ligvers, „der i Henseende til adskillige Omstændigheder maatteanses anstødeligt med de deri brugte trodsige, gjenstridige og en Prest aldeles uanstændige Forhold m. v.“ Han blev derhos ilagt en Mulkt af 20 Rdlr. til fattige Preste-Enker. Da W. udgav sit Ligvers i 2det Op-lag, var han endnu Personalkapellan, men inden Aarets Udgang blev han udnævnt til resid. Kapellan ved Korskirken. Det maa stundom have gaaet underlig til med Befordringen i hine Dage. Maaffe har Pontoppidan været hans Støtte.

En anden Sag fastede endnu mørkere Skygger over Joh. Whitte's Karakter, og Traditionen har bevaret hans Navn med Beshyldningen for den groveste Uredelighed. Noget kan herom oplyses. Ved Preste-Enken „Wdm.“ Kristine Haars Død i Mai 1763 i hendes eneste Barns Hus paa Lindbaas Prestegaard fremkom gennem Stiftsprovst Kennord en Fordring paa den Afsøde fra Biskop N. Friis i Bodo, der var i Besiddelse af en af hende udstedt Obligation paa 2990 Rdlr.

dateret Lindaas Prestegaard 3die Jan. 1763. Da Datteren og hendes Mand Mag. Ludvig Daae ikke havde vidst andet end, at Mdm. Gaar var en velhavende Kone, og Svigerfjernen, som — efter eget Sigende — havde haft hendes fulde Fortrolighed og været hendes Raadgiver, intet havde hørt om nogenjomhelst Gjæld hos hende, vakte naturligvis Opdagelsen af denne Obligation stor Bestyrtelse. Man skrev strax til J. Whitte, der havde været den Udsødes Vangbørge, og som i denne Egenkab havde forfattet og medunderskrevet Obligationen, og fik da den Bæfted, at han var den eneste, der kjendte til den, men at et Taushedslofte havde bundet ham. At Enken ingen Gjæld havde haft, vidste alle, og denne Obligation skulde da ogsaa kun egentlig talt repræsentere en saadan. Sagen var nemlig den, at da Mag. Daae om Høsten 1762 laa meget syg, var Mdm. Gaar bleven urolig for sin Datters Fremtid, og hun havde da faaet den Tanke at laane 3000 Rdlr. til 5 % Rente for atter at laane dem ud til 6 %. W. siger intet om, at det er ham, som har bragt hende paa denne smukke Tanke, og heller intet om, at han selv skulde være hendes Kommissjonær i den værdige Forretning. Det havde været hendes Forsæt at aabenbare det hele Forhold ved St. Hans Tid 1763, men hun var død i Mai, og nu var da W. den eneste, der kjendte til Tingene. Han havde i flere Portioner faaet Pengene gennem Friis's Kommissjonær, Klemens Jakob Rieck, og Prestenkenken havde intet seet af dem. I Brev af 5te Juli 1763 lovede han at skaffe „den fulde Forsikring om Summens rigtige Udsættelse — hvilket sees ikke at være skeet efter 1 Aars Forløb, da Mag. Daae naturligvis maatte gjøre Skridt for at sikre sig, og neppe valgte det i juridisk Henseende heldigste, idet han 21de Juli 1764 stævnedes Friis og Whitte for at faa Obligationen kjendt ugheldig og Whitte dømt som Friis's Debitor. Tanken om, at W. havde benyttet et af Prestenkenkens underskrevne rent Ark, der skulde have været benyttet til Oprettelse af en Kontrakt med en Kapellan, rimeligvis til at bestyre hendes Mand's Embede i Naadsensaaret, til at fabricere Obligationen, synes at ligge nær og ganske at have bemægtiget sig den Mand, der nu saa pludselig saa sig belempret med en betydelig Gjæld. At Mag. Daae har været aldeles vis paa dette, synes ogsaa klart af hans i flere Stykker overlede Fremgangsmaade, for hvilken han maatte bøde af sin Pung, hvad enten nu Skylden har ligget i Egenfind hos ham selv eller daarlige Raad hos hans Sagfører. Medens Sagen stod for Bythinget, bestiftede Mag. Daae Whitte notarialiter, og W.s undvigende Svar synes at kaste Lys over Forholdet, der imidlertid skulde paakjendes af en Kommissjon. Man faar her vide, at W. endnu (7de Sept. 1764) ikke har leveret fra sig de 6 % Obligationer, der skulde været kjøbt for den hos Biskop Friis laante Pengesum, — at den Lindaas Prestegaard 3die Jan. 1763 daterede Obligation ikke er undertegnet for nogle Ager førend Mdm. Gaars Død, — at den ikke var skrevet paa stemplet Papir, uagtet der jo vistnok fra Nytaar til Paaske var Tid nok til at skaffe det tilveie, — at endelig W. havde pantsat alt sit Gods og sit Naadsensaar. Der var saaledes afkillingt, der kunde bekræfte Daaes Mistanke. W. maatte for notarius publicus høre sine Udsagn erklærede for Vogn, og Beskyldningen

for at have fabriceret Obligationen til eget Brug udtaltes med en forbausende Vigefremhed. Sagen trak ud i 1 Aar, og var der falden Dom i den, vilde den vel være gaaden Mag. Daae imod, da Egtigheden af det under Obligationen skrevne Navn vel ikke har ladet sig benegte, hvor megen Tvivl der maatte kunne være om Egtigheden af Dokumentets foregivne Tilblivelshistorie. Sagen burde vel have været reist mod J. Whitte til Udleverelse af de Penge, han erkjendte sig at have modtaget paa Prestenkenkens Vegne. Det kom imidlertid ikke hertil, da alt blev bilagt ved Forlig paa Lindaas Prestegaard 23de Nov. 1765. Det blev bestemt, at „al Proces for alle Retter skal ophøre, de i Proceduren brugte Beskyldninger og Expressioner in totum være mortificeret og ei i mindste Maade blive nogen af Parterne til Præjudice, den omtvistede Pante-Obligation, udgivet til hoiærv. Hr. Biskop Friis i Nordlandene, erkjendt i alle Maader rigtig at være af Hr. Daae, som lovfølgelig har erklæret sig Debitor at være for den fulde Kapital osv.“ Med dette Forlig afsluttedes Sagen for Doms-Kommissionen 4de Dec. 1765*). At W. har maattet gjøre Udvei til de Penge, han bitterligen havde modtaget paa Obligationen, er rimeligt, da vel intet Forlig ellers havde kunnet slutes. Det sees ogsaa, at Ole Brose i Sept. 1766 havde Fordringer fra Daae at indfræve hos Whitte, og maatte skrive til Biskopen (Arenh) i den Anledning. Biskopen minder i den Anledning W. i Skr. af 18de Sept. 1766 om, at „han holder det for sin Pligt at gjøre sit til, at ingen Skam eller Banærelse skal ramme nogen af hans subordinerede“, og fortsætter: „Jeg vil kun formane, at De efter deres egne gode Indsigter præcaverer Dem og Deres Stand mod hvad intenderet Ansøg, som kunde forarsage Dem Tort og mig selv ubehagelig Meddelelse paa sine Steder.“ I en anden Skrivelse af 13de Aug. 1771 siger Biskopen, at hans faste Indtægter er selvbestrevede, og den Antagelse ligger nær, at han har maattet afstaa dem ved Forliget paa Lindaas. Efter de Dokumenter, der har kunnet tilveiebringes, sees W. ogsaa i et andet Tilfælde at have fungeret som „Kommissjonær“ for en Enke, hvis Paarørende har haft en neppe ugrundet Mistillid til ham og tvunget ham til et ubeleiligt Opgjør.

Hvorledes det nu end har forholdt sig med denne Obligationssag, maa man vel sige, at Joh. Whitte slap heldig derfra, om han end neppe har reddet sit gode Navn og Rygte. Der kunde saaledes ikke være Tale om at lade ham rykke op til Sogneprest, da Kaldet i 1771 blev ledigt ved H. Mossins Udnævnelse til Stiftsprovst og Sogneprest til Domkirken. Ved Indberetningen om Kaldets Ledighed (26de Febr. 1771) nævner Biskop Arenh ham som den, der „ikke fattes Duelighed til sine Forretninger“ og tilføier: „Forresten vil jeg ønske baade ham og andre Løerere Naade til at pryde deres Frelfers Lærdom i alle Stykker.“ Til Sogneprest blev i Slutningen af Aaret udnævnt Sognepresten til Bode, titular Biskop N. Chr. Friis, vistnok en af de befyndeligste Befordringer, naar henføres til Mandens tidligere Optræden**), og efter

*) Bergens Adressenavis for 9de Dec. 1765.

**) Om ham se Bergs Reskript II p. 251. S. Daaes Thronhjems Stifts geistlige Historie p. 171 f.

hans Onkel blev W. konstitueret i Embedet fra 18de Dec. 1771 til 11te April 1772, da Konstitutionen ligeledes efter Friis's Onkel tilbagefaldtes, da han beklagede sig over den Naade, hvorpaa W. varetog hans Embede. Da W. fik denne Konstitution overdragen, var han allerede sat under Provsteret efter en Indberetning fra Biskopen af 13de Aug. 1771, hvori det hedder, at han „har tiltaget sig den Driftighed at drage Brudfolk fra deres rette Sognkirke i Byen til en fremmed Kirke paa Landet og der ægteviet dem.“ Han har derhos „vovet imod (uden) egl. Dispensation at kopulere 6 Par trolovede Brudfolk i Huset, og det ei alene i Korskirken Menighed, hvor han selv staar, men og i en fremmed Menighed. . . . Herover er Menighederne komne i den vrang Opinion, at hans Omgang nødvendig maatte grunde sig paa en kongelig Ordre, som af hans Medbrødre af visse egennyttige Marsjager bliver skjult, hvorudover adskillige af Peublen har søgt endog under Trusler at formaa Presterne til at begaa samme Forseelse.“ Biskopen, der ikke fornegtede sin skaanende Nærlighed, indstillede, at han maatte reprimanderes i det hele Prestefabks Nærværelse, uagtet Forseelsen var grov, da det var hele 16 Brudepar, han ulovlig havde viet, uden at lade dem indføre i nogen Ministerialbog. W. maa have seet, at det nu stod om hans Embede, og at hans Paaskud at ville lette fattige Folk deres Udgifter ikke vilde redde ham, saa meget mindre som han bevisligen havde „konfuleret sin egen Pung.“ Da han saaledes ikke kunde redde sit Embede, greb han til den Udvei at benytte det paa sin Bis sa længe han endnu havde det. Han blev dømt fra Embedet ved Provsteretten i April 1772, men appellerede Sagen og fik den trukken ud, saa Dommen først i Nov. 1773 blev stadfæstet af Konfistorialretten, og „imidlertid havde han uden al Frygt og Undseelse brugt sin forrige Dumdriftighed og ligesom den, der havde erhvervet Monopol, gaaet om i alle Byens Sogne og forrettet Brudevieser i. Husene under Paaskud, at enten Bruden eller Brudgommen var bleven svag, som dog i Alterne er bleven afbeviist at have været fingeret.“ 13de Juli 1773 indstillede Biskopen til Gen.-Kirke.-Jusp.-Kollegiet, „om ikke saadant rasende Dyr burde allernaadigt forbydes alle ministerielle Forretninger“, og W. blev da ogsaa suspenderet ved Reskr. af 11te Nov. 1773. Han døde 5te Juni 1775. Medens Sagen stod paa udgav han 1772 sin Postille over Aftensangs-Texterne — i Litteratur-Lexikonet staar feilagtig de „apostoliske“ for de „epistoliske“*) —, der røber en retroende lutherisk Prædikant, som lettere kan læses end f. Ex. hans Samtidige, Albert Hattling.

Medens Sagen med Joh. Whitte stod paa, tiltraadte Biskop Friis sit Embede — han prædikede 15de Søndag efter Tref. 1772 for en stor Forsamling, melder Adressavisen — og før end den var tilende tog han Afsted i Juni 1773 og androg om 300 Rdlr. i Pension af Kalbet, hvis Indtægter han selv havde opgivet til 416 (!). Den rige Mand gav Slip paa Naadsjensaaret og levede siden i Bergen i det af ham byggede Hus, der siden til omtrent 1860 benyttedes som Tvangs-

*) Bogen, der ikke findes i Universitetsbibliotheket, hører vistnok nu til de fjeldne. Enkelttighuset i Bergen eier et Exemplar.

arbejdsanstalt. Ved hans Begravelse holdt Biskop Hagerup (4de Juni 1777) „en fortræffelig Parentation, der gjorde den afdødes Støv stor Ære, saa meget mere, som alt, hvad deri blev sagt til hans Berømmelse, var saa sandt, at enhver, som havde Forstand og Billighed nok til at domme baade om levende og døde, maatte i sit Hjerte give det Bisfald“, siger Adressavisen. Friis's og Whittes Embeder blev besatte med J. Nordahl Brun og Johan Seb. Cammermeyer, — tvende Mænd, der fik Naade til at plante Betsignelsen fra Pontoppidans Dage over i en Tid, der gav Kirkens Mænd meget at kæmpe mod. Vi sætter disse to Navne som en Afslutning paa denne korte Fremstilling af en Del af vor Kirkes Historie, der ikke er uden Interesse.

Ristiana, den 6te September.

At den Prest, som skal kunne optage Kampen mod Sektererne, maa finde sin egen Hjertetro fuldt udtrykt i sin Kirkes Bekjendelse, er saa selvsølgelig, at vi kun behøve at nævne det. Har han ikke den kristelige Tro, er han en Hykler og Leiesvend, der hverken kan forstaa eller være hjertelig greben af den Fare, der truer hans Hjord fra Sektererne. Og har han end kristelig Tro, men en Tro, som mere eller mindre afviger fra den, som Kirken har givet Udtryk i sin Bekjendelse, er han jo selv en Sekterer, som aldeles med Urette forvatter Kirkens Embede. I første Tilfælde kan han ingen kristelig Interesse have af at bekæmpe Sektererne, i sidste Tilfælde vil han ialfald mangle den sande kirkelige Interesse, som alene den inderlige Overbevisning om den kirkelige Bekjendelses Sandhed formaar at give. Optager han alligevel Kampen mod Sektererne, kan dette kun have sin Grund i en egoistisk Interesse, der tilfiger ham at arbejde for, at hans Indflydelse og hans Indtægter ikke skulle lide Staaar ved Sekternes Indtrængen i Menigheden; men en sliig Kamp har ingen Forjættelse.

Vi forudsætte altsaa, at Presten med fuld Sandhed kan sige, at Kirkens Bekjendelse tillige er hans Bekjendelse. Men hermed er det endnu ikke givet, at enhver Prest, med hvem dette er Tilfældet, har en saa klar Erkjendelse af den kirkelige Bekjendelses Betydning, at han derved bliver dygtig til at optage Kampen mod Sektererne. En saadan Dygtighed vil han først da eie, naar han baade theoretisk indser og har praktisk Erfaring om Sammenhængen mellem Læren og Livet, eller med andre Ord, naar det er ham klart, at ethvert bekjendelsesmæssigt Lærepunkt har sin bestemte Betydning for Hjertelivets eller Menighedslivets sundte Udvikling, saa at der ikke kan gives nogen som helst Afvigelse fra Bekjendelsen, uden at den i sit Mon medfører Farer for Troslivet, ligesom paa den anden Side den klart erkjendte